

День Води 2004

*Листівка «День Води 2004» підготовлена в рамках співпраці
Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації,
КП «Водно-інформаційний центр», ВАТ «АК КИЇВВОДОКАНАЛ» та
ВЕГО «МАМА-86» до Всесвітнього Дня Води 2004 року та є основним
інформаційним матеріалом для проведення навчальних тренінгів
серед вчителів навчальних закладів м. Києва*

Наприкінці ХХ століття світова спільнота стала усвідомлювати, що питання забезпечення людства якісною питною водою та умовами санітарії є однією з гострих проблем розвитку суспільства. Для привернення уваги до її вирішення Організацією об'єднаних націй (ООН) було проголошено Міжнародне Десятиліття Водопостачання і Каналізації (1981—1990 роки). Внаслідок цього упродовж 1990-х років значно розширилася сфера надання послуг з водопостачання та водовідведення. Зокрема, за оцінками експертів, у 2000 р. доступ до водопостачання отримали на 620 мільйонів осіб більше, до каналізації — на 453 мільйони більше ніж у 1990 р. Однак цього недостатньо.

У 2000 році ВООЗ, ЮНІСЕФ та Рада із співпраці у галузі водопостачання та каналізації опублікували доповідь «Глобальна оцінка з водопостачання та каналізації за 2000 рік». У ній зазначено, що з-понад шести мільярдів людей, які нині живуть на планеті Земля, 1,1 мільярда не мають доступу до безпечної питної води, а більше 2,4 мільярдів людей — до каналізації. Внаслідок цього щороку близько 250 мільйонів людей, переважно жінки та діти, потерпають від хвороб, спричинених неякісним водопостачанням та відсутністю умов санітарії, і більше 3 мільйонів людей помирають від них. Лише кишкові інфекції щорічно забирають життя понад двох мільйонів дітей у країнах, що розвиваються.

У 2000 році на засіданні Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Декларація Тисячоліття, у якій були визначені Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), затверджені 189 країнами-членами ООН, й Україною зокрема. У Декларації викладено 9 конкретних цілей, спрямованих на подолання бідності, розвиток освіти, зниження смертності, покращання умов життя, поліпшення стану довкілля, розширення міжнародного партнерства.

Ці цілі були підтвержені на Самміті у Йоганнесбурзі у 2002 році. Серед цілей поліпшення стану довкілля окремо визначене завдання у сфері вирішення проблем забезпечення населення планети питною водою та умовами санітарії: до 2015 року зменшити вдвічі кількість людей, які не мають доступу до якісної питної води та умов санітарії — безпечної утилізації відходів життєдіяльності людини.

За прогнозами аналітиків до 2030 року 60% населення нашої планети буде мешкати в містах, що по суті є бомбою уповільненої дії, яка може призвести до спалаху захворювань, пов'язаних з неадекватними водопостачанням та каналізацією:

- фекально-оральні інфекції (холера, черевний тиф, дизентерія, сальмонельоз, вірусний гепатит, чума, туляремія, бруцельоз, лептоспіроз та сибірська виразка);
- захворювання шкіри та очей (трахома);
- паразитарні захворювання (рішта, шистоматоз);
- захворювання, що переноситься комахами (малярія).

Сьогодні проблема забезпечення питною водою та умовами санітарії визначена глобальним пріоритетом. 2004—2005 роки визначені Комісією зі сталого розвитку (КСР) ООН роками вирішення проблем водопостачання та санітарії у світі, а 2005—2015 роки проголошено десятиліттям упровадження практичних дій для реалізації цих рішень.

У квітні цього року працюватиме 12 Сесія КСР ООН, яка буде цілком присвячена розгляду ситуації у світі з проблем водопостачання, санітарії та людських поселень, а також визначення пріоритетів щодо їх вирішення.

Вже у січні 2004 року відбувся Європейський регіональний форум під егідою Європейської економічної комісії, що обговорив стан справ у нашому регіоні з проблем водопостачання, санітарії та людських поселень. На форумі було проголошено, що нині кожен сьомий європеець (або 120 млн. людей) не має доступу до безпечної питної води та адекватних умов санітарії. Особливо гостро ці проблеми стоять у країнах Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії (колишніх радянських республік).

Перелік використаних скорочень

КСР — Комісія зі сталого розвитку

ООН — Організація об'єднаних націй

ВООЗ — Всесвітня організація охорони здоров'я

ЮНІСЕФ — Організація з питань культури, науки та освіти

ЦРТ — Цілі розвитку тисячоліття

Згідно з Розпорядженням Прем'єр-міністра України Януковича В. Ф. від 26 серпня 2003 року №537-р «Про затвердження плану заходів щодо поліпшення екологічної освіти, виховання населення, стимулювання та пропаганди ощадливого використання води» одним із заходів, спрямованих на підвищення екологічної культури є запровадження святкування Дня Води в навчальних закладах України.

Історична довідка

2 грудня 1992 року Генеральна асамблея ООН прийняла резолюцію про щорічне відзначення Всесвітнього дня води 22 березня починаючи з 1993 року згідно з рекомендаціями Конференції ООН з довкілля та розвитку, що містяться у розділі 18 (Ресурси прісної води) Порядку денного на 21 століття. Попередні роки святкування дня води проходили під таким темами:

2004: Вода і катастрофи

2003: Вода для майбутнього

2002: Вода в інтересах розвитку

2001: Вода і здоров'я

2000: Вода для 21 століття

1999: Кожен живе нижче за течією

1998: Підземні води — невидимий ресурс

1997: Вода світу: чи її достатньо?

1996: Вода для спраглих міст

1995: Жінки і вода

1994: Турбота про водні ресурси справа кожного

Цього року вирішено День води присвятити проблемі катастроф, пов'язаних з водою.

Погода, клімат та водні ресурси можуть мати спустошуючий вплив на розвиток суспільства, економіки та добробут людей. За даними Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО) 75% всіх стихійних лих складають екстремальні явища, пов'язані зі зміною клімату та погоди, такі як торнадо, шквали, шторми, грози, циклони, повені та посухи.

Ці стихійні лиха спричиняють значні втрати, забирають життя багатьох людей та завдають економічну шкоду. Моніторинг таких явищ, передбачення їх виникнення та напрямку просування і вчасне попередження про їх наближення дуже важливі для зниження негативних наслідків та розміру шкоди для людей та економіки.

Цього року координація та інформаційне забезпечення проведення Дня води покладено на Структуру ООН, що займається Міжнародною Стратегією із подолання катастроф (МСПК/ООН — UN ISDR-UN International Strategy for Disaster Reduction) та ВМО.

МСПК/ООН проголосила у жовтні 2003 року Всесвітню кампанію з подолання катастрофи, девіз якої «Життя з ризиком — поворот розвитку катастроф до сталого розвитку», оцінка того, яким чином ми можемо впоратися з небезпекою, пов'язаною з водою.

Кампанія спрямована на зміну нашої поведінки і сприйняття гідрометеорологічних стихійних лих та залучення якомога більшої кількості секторів суспільства до вирішення цих проблем.

Природні та породжені діяльністю людини катастрофи мають спустошуючий вплив. Повені, урагани, посуха, громадянські конфлікти або війни зачіпають багато людей, їх поселення та економічний стан.

«Кожна людина має право на стандарт життя, який забезпечує здоров'я та благополуччя кожної людини та її сім'ї».

Стаття 25 Всесвітньої Декларації прав людини (1948)

«Право людини на воду гарантує кожному доступ до безпечної, прийнятної якості, у достатній кількості, фізично та економічно доступної води для забезпечення власних та домашніх потреб».

Загальний коментар 15 до права на воду, схвалений у листопаді 2002 року Комітетом з економічних, соціальних та культурних прав ООН

Словник термінів

Катастрофа (стихійне лихо) — значне руйнування нанесене громаді чи суспільству, що призвело до великих людських, матеріальних, економічних або екологічних втрат, які перевищують можливості постраждалої громади чи суспільства впоратися з ними власними ресурсами (Міжнародна стратегія подолання катастроф ООН).

Катастрофа (стихійне лихо) — будь-яке явище, що наносить збитки, екологічні руйнування, призводить до втрати людського життя чи погіршення стану здоров'я, масштаб якого потребує надзвичайної допомоги з-за меж постраждалої громади (Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) — WHO World Health Organisation).

Буря — дуже сильний вітер, що призводить до сильного хвилювання на морі та руйнувань і спустошень на суші. Буря може спостерігатися при проходженні циклону, смерчу (торнадо), під час грози (місцевої або фронтальної). Швидкість приземного вітру під час бурі становить 25—28 м/с. Більш сильний вітер, понад 32 м/с (12 балів), визначається як ураган. Короткочасне посилення вітру при грозах або без них до швидкості шторму або бурі називають шквалом.

Повінь — затоплення водою місцевості та населених пунктів у межах річкової долини вище щорічно затоплюваної заплави ріки, внаслідок значного притоку річки в результаті танення снігу або/і сильних дощів.

Паводок — порівняно тимчасовий та неперіодичний (на відміну від повені) різкий підйом рівня та збільшення стоку рік після потужних дощів або тривалої відлиги.

Посуха — тривала (від кількох тижнів до кількох років) суха, без опадів (або при їх вкрай незначній кількості) погода, що призводить до виснаження запасів вологи у ґрунті та різкого зниження відносної вологості повітря.

Селі — мури, грязі або грязекам'яні потоки, що раптово виникають у руслах гірських рік у результаті різкого паводку, що спричинений інтенсивними зливами або інтенсивним таненням снігу в умовах накопичення великої кількості продуктів вивітрювання на схилах. Селі розвиваються в крутосхилих долинах, залежать від запасів рихлого матеріалу. Одна з причин (антропогенного характеру) виникнення селів — знищення на водозбірних поверхнях лісної рослинності.

Цунамі — гравітаційні хвилі великої довжини, що виникають при підводних землетрусах або вулканічних вибухах. Поверхнею океану цунамі поширюється з великими швидкостями (50—1000 км/год.), висота в області поширення — від 0,1 до 5 м, біля узбережжя — від 10 до 50 м і більше. Досягаючи узбережжя, цунамі спричинюють руйнування, іноді катастрофічні.

Класифікація катастроф і стихійних лих

За швидкістю розвитку катастрофи поділяють на раптові та повільні. Більшість катастроф стаються раптово і несподівано, інші розвиваються досить повільно (деякі повені, зсуви снігових лавин) і їх розвиток можна передбачити заздалегідь (приміром, голод). За своїм походженням катастрофи підрозділяються на природні та катастрофи, що трапилися внаслідок людської діяльності. Природні катастрофи в свою чергу підрозділяються на:

Фізичні:

- *Метеорологічні* (пов'язані зі складними погодними умовами) — повені, урагани, торнадо, бурі, смерчі, посухи тощо;
- *Геологічні* — оповзні, зсуви, селеві потоки, землетруси, вулканічні виверження, цунамі (сходження лавин пов'язане з великим накопиченням снігових мас).

Біологічні:

- *Епідемії*;
- *Інвазії*.

Технологічні катастрофи (промислові та ядерні аварії, пожежі, вибухи тощо) та гуманітарні (голод, війни та військові конфлікти) є штучними явищами, що спричинені людською діяльністю. Хоча у багатьох випадках голод є наслідком великих і тривалих посух.

Катастрофи природного походження — повені та посухи — є найбільшми стихійними лихами, що пов'язані з надміром або нестачею води. За даними ВООЗ повені, що є другою після смерчів причиною природних катастроф, вражають більшу кількість регіонів та людей, аніж будь-яке інше стихійне лихо. Посухи ж спричинюють найбільшу кількість смертей, оскільки досить часто вони призводять до голодомору.

Повені

Повені, що є сезонним явищем, можуть виникати досить швидко після проливного штормового дощу, або розвиватися упродовж кількох днів, а іноді й тижнів, внаслідок тривалого дощового періоду чи швидкого танення снігу. Складність у прогнозуванні повеней підсилює збитки, які завдаються ними населенню та економіці. Окрім підтоплень та руйнувань будівель, доріг, залізничних колій, ліній електропередач тощо, великі повені завжди несуть небезпеку забруднення існуючих джерел питного водопостачання, довготерміновим наслідком якого є розвиток інфекційних захворювань (холери, дизентерії, гепатиту тощо).

Повені, що трапляються в теплу пору року, створюють сприятливі умови для розмноження таких паразитів як комарі, підвищуючи ризик розвитку захворювань як-то малярія чи лихоманка. За даними Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО) внаслідок повеней, що сталися впродовж 1991—2000 років, постраждало близько 1,5 мільйона людей.

Катастрофічні повені останніх років у Європі спричинили збитки на 20 млрд. доларів. 3 червня 2003 року повені у Шрі-Ланці завдали тяжкої економічної шкоди, призвели до загибелі 300 людей та 200 тисяч людей втратили домівки.

Для боротьби з повенями будують дамби, греблі, регулюючі басейни (водосховища), руйнують льодові затори на річках тощо. Руйнівна дія повеней може бути посилена непередуманим вирубуванням лісів у басейнах річок (особливо в гірських місцевостях). Так, великої шкоди народному господарству України було завдано повенями на р. Дністер й інших ріках західної, прикарпатської її частини, наприкінці 1960-х років. Значною мірою вони були зумовлені вирубуванням карпатських лісів, які відіграють водорегулюючу роль у цьому районі.

Посухи

Не слід розглядати посуху лише як фізичне чи природне явище. Вплив посухи на суспільство є результатом взаємозв'язку природних факторів (зменшення кількості опадів) та потреби населення у водопостачанні.

Без перебільшення посуху можна назвати стихійним лихом, що спричинює найсерйозніші наслідки. Як свідчить статистика ВМО, посухи стали причиною понад 280 тисяч смертей і збитків на суму десятків мільйонів доларів лише впродовж останнього десятиліття минулого століття. У 2003 році спеки та посухи, що передували мусонним дощам у Індії і рівнозначна за шкодою літня спека у Європі призвели до 20 тисяч нещасних випадків.

За прогнозами ВМО до 2025 року кількість населення, що житиме в країнах з дефіцитом водних ресурсів, становитиме від 13—20% від прогнозованої чисельності населення планети.

Стихійні лиха в Україні

Осінньо-зимові та весняні повені та паводки є тими гідрометеорологічними явищами, що несуть найбільшу загрозу виникнення стихійних лих на території України. Найбільша ймовірність настання стихійних лих традиційно характерна для Карпатського регіону, Волинської, Дніпропетровської та Донецької областей.

Найбільш імовірними зонами можливих весняних повеней на території України є: басейни річок Прип'ять, Десна та їх приток; басейни верхнього Дністра, річок Тиса, Прут, Західний Буг та їх притоки; басейни річок Сіверський Донець з притоками, річок Псел, Ворскла, Сула та інших приток Дніпра; басейни приток нижнього Дунаю, річки Південний Буг та її приток.

До районів потенційної паводкової небезпеки в Україні належать українські Карпати, де випадає найбільша кількість опадів у вигляді снігу і дощу. Найбільші паводки спостерігалися на річках Карпат у 1927, 1941, 1947, 1955, 1957, 1969, 1980, 1998 та 2001 роках. Катастрофічні масштаби останніх двох повеней спричинили трагічні наслідки для жителів Закарпаття, внаслідок чого регіон двічі отримував статус зони екологічної катастрофи. В листопаді 1998 року повинь завдала загальних збитків на суму 150 млн. доларів, було затоплено 130 населених пунктів, цілком зруйновано 2 тисячі будинків, від стихії загинуло 18 чоловік і постраждало понад чверть закарпатців. У березні 2001 року затоплено 245 населених пунктів, цілком зруйновано понад 2000 будинків, серед людських жертв 9 загиблих. Серед причин катастрофічних наслідків повеней у Закарпатті називають взаємодію природних (висока водність річок, інтенсивні й тривалі опади, що перевищували місячну норму) та антропогенних (стан господарського освоєння та використання природних ресурсів) факторів.

Інформація підготовлена з використанням джерел:

1. Бюлетень «Навколишнє середовище і безпека людини» Українського інституту досліджень навколишнього середовища і ресурсів;
2. Щотижневик «Дзеркало тижня» № 11 (335)/2001;
3. <http://www.worldwaterday.org>;
4. <http://www.unisdr.org>;
5. <http://www.unisdr.org/news/WSIS/WSIS.pdf>.

Буклет підготовлено Всеукраїнською екологічною громадською організацією «МАМА-86» та КП «Водно-інформаційний центр» в рамках підготовки до Всесвітнього Дня Води 2004 року за фінансової підтримки КП «Водно-інформаційний центр».

За подальшою інформацією звертатися до:

КП «Водно-інформаційний центр»

вул. Грушевського 1-В, 01001, Київ-1, Україна, тел.: +380 (44) 228-38-44, 229-53-33

ВЕГО «МАМА-86»

вул. Михайлівська, 22, 01001, Київ-1, Україна, тел.: +380 (44) 228-77-49, 228-31-01
тел./факс +380 (44) 229-55-14; ел. пошта: info@mama-86.org.ua; www.mama-86.org.ua
